

THE CAMBRIDGE COMPANION TO PENTECOSTALISM. EDITED BY CECIL M. ROBECK JR.; AMOS YONG. CAMBRIDGE: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2014, XIII + 356 pp.; ISBN-13: 978-0-521-18838-8 (pbk.); 25.00 USD.*

DOI: 10.29357/ISSN.2521-179X.2018.20.12

Кембриджський збірник з п'ятидесятництва – один із найбільш авторитетних вступів у вивчення цього неопротестантського руху. Книга починається з визнання того факту, що тривалий час тексти з історії п'ятидесятництва та п'ятидесятницької теології контролювалися представниками американських деномінацій або авторами, чий гонорар залежав від західних пожертв. Такі автори через свої публікації просували власне визначення “п'ятидесятниці”, а отже і п'ятидесятництва в цілому. Вони вважали, що це рух, який визначається зустріччю з Духом Святим, що зазвичай зветься “хрещенням Святим Духом” і підтверджується говорінням “іншими мовами” (1). Як показують автори збірки, таке припущення сьогодні вже не є домінуючим. Ті, хто вважав себе єдиними справжніми п'ятидесятниками вже давно не презентують думку більшості. Однією з найактуальніших проблем в п'ятидесятницькому середовищі сьогодні є намагання розпізнати самого себе серед багатьох визначень, які кидають виклик інклюзивності поняття “п'ятидесятник”. В кінці книги автори зазначають, що саме множинність інших мов, якими “розмовляють” п'ятидесятники, неначе вказує на різноманітність свідчень та відкритість до нових можливостей (262).

Збірка становить собою колективну монографію з глобального п'ятидесятництва та складається зі вступу і п'ятнадцяти розділів. Вона поділена на три частини: 1) історичний огляд: автори дотримуються історичного методу, досліджуючи глобальне п'ятидесятництво; 2) регіональні дослідження: автори заглиблюються в дискусію у розрізі географічного поширення п'ятидесятництва, використовуючи водночас тематичний/дисциплінарний підхід до предмету дослідження; 3) перспективи та внесок: автори вказують на майбутні вектори розвитку та вагомі результати п'ятидесятництва.

Праця зосереджена на походженні сучасного п'ятидесятництва, історії розвитку цього явища, його глобальному переформатуванню, різноманітності форм та течій, майбутніх перспективах. Кожний розділ можна розглядати, як окремих текст, як вступ в окремо взятую тему.

Серед сімнадцяти авторів слід згадати Амоса Йонга, директора центру досліджень з місіології в Фулерівській теологічній семінарії. Це один із найпродуктивніших теологів-п'ятидесятників. Ще один автор збірки – фінський теолог Велі-Маті Керкайнен, професор систематичної теології у Фулерівській теологічній семінарії, автор та редактор цілої низки книг з п'ятидесятницької теології та екуменізму.

---

* Стаття постулила в редакцію 31.10.2017; утверждена в печать 13.03.2018

Автори збірки зазначають, що п'ятидесятництво є місіонерським рухом (8). З самого початку ХХ ст. п'ятидесятницький рух розглядався як «пізній дощ», який сигналізував закінчення ери церкви і перехід до остатнього розділу історії (19). Цікаво, що цей знаковий історичний момент співпадає з трансформацією християнського досвіду та практики. Як пише один з авторів збірки: «п'ятидесятництво хотіло не реформувати християнство, а замінити його» (31). Цей імпульс так і залишився притаманним рухові. В місіонерській діяльності та церковних структурах п'ятидесятники адаптуються до будь-яких варіацій: від єпископальної (Східна Європа, Африка) і пресвітеріанської (більшою мірою притаманна англосовітському світу) форм до вільних та автономних форм організації локальних церков (скандинавське п'ятидесятництво і його місіонерське поле – деякі латиноамериканські країни) (297). Глобальне п'ятидесятництво з'явилося на тлі існуючих доктрин, практик, ритуалів, дисциплін, духовних вправ, організаційних форм. Це зумовило таку характерну особливість п'ятидесятницьких груп як їх неоднорідний склад.

У більшості регіонів п'ятидесятництво почалося як єкуменічне оновлення всередині традиційних церков. Різноманітність церков, зібрань та індивідуальностей натякає на схожість досвіду щодо дії Святого Духу, «який дихає де хоче» (274). Єдність п'ятидесятників полягає в тому, що вони критикують «формалізм», «інституціоналізм», «ритуальність», «церковність» та «деномінаціоналізм» існуючих «людських організацій». Критиці піддаються різноманітні релігійні організації, які не виходять за межі своїх сектантських утворень. П'ятидесятницька еклезіологія глибоко вкорінена в єкуменічному прочитанні історії. П'ятидесятництво треба розглядати як рух всередині церкви та між церквами, а не як прояв нової церкви. До того ж воно мислить себе як рух в процесі становлення церкви. Окремо взята спільнота, деномінація або навіть сам п'ятидесятницький рух, як щось ціле, треба вважати чимось перехідним, постійно очікуючи сходження Святого Духу, ціль якого – відновлення християнства (275). Отже, п'ятидесятництво виступає не черговою реформацією вже існуючої церкви, а реставрацією та відновленням всього християнства.

На противагу класичній теорії єдиного історичного походження, збірка містить альтернативну історію п'ятидесятництва, що складається з сотень індивідуальних свідочств, опублікованих у щоденниках, трактатах, памфлетах і релігійних газетах в різних частинах світу (16). Столітня історія п'ятидесятництва бачиться як неоднорідний малюнок, що ускладнює пошук адекватної семантики та термінології. Авторі погоджуються, що донедавна історіографія засновувалася на північноамериканській історії. Зазвичай столітню історію п'ятидесятництва поділяють на три фази, які описуються як «хвилі» Духа: 1) фаза «п'ятидесятництва» почалась з пробудження на Азуза-Стріт в Лос-Анджелесі (1906-09) та породила класичні п'ятидесятницькі деномінації; 2) «харизматична» фаза почалась в 1960-іх рр. і згасла в 1970-ті рр., вплинувши на історичні протестантські церкви; 3) «нео-пятидесятницька» фаза («Третя хвиля») почалась в 1980-ті рр. і включала в себе євангельських християн, які «пережили» П'ятидесятництво, а також незалежні групи, які практикують духовні дари (32).

П'ятидесятництво — це глобальний феномен, сучасним центром тяжіння якого є не Захід, а Африка, Азія та Латинська Америка. Поза межами західного світу рух вже давно зіштовхується з релігійною плюралістичністю, яку на Заході не надто шанують. В розділі “Харизматичне пробудження та нео-п'ятидесятництво” зазначається, що настав час відкинути “теорію великого вибуху глобального п'ятидесятництва”. Ця ідея полягала в тому, що головні елементи пізньої п'ятидесятницько-харизматичної теорії та практики були вже присутні в американському п'ятидесятництві на початку ХХ ст. Замість великого вибуху, де все розгортається з єдиного центру, необхідно перейти до парадигми ряду вибухів, кожен з яких, відокремлений від попередніх у часі та просторі і представляє собою дифузійний центр для нових п'ятидесятницько-харизматичних ідей та практик.

Такими центрами були південна Каліфорнія (Азуза-Стріт 1906-1909 рр., Сан Дієго в 1940-ві рр., раннє харизматичне оновлення у 1950-60-их рр. та “Третя хвиля” 1980-х рр.); південно-центральна Америка (пробудження в 1940-ві, а в 1970-80-ті теологія процвітання); Саскачеван, Канада (в 1948 р. — “Пробудження пізнього дощу”); Канзас Сіті, Міссурі (в 1980-х пророчий рух і більш сучасний молитовний рух 24/7); Англія (рух відновлення, домашні церкви у 1980-ті, в 1990-ті “Альфа Курс”); Аргентина та Нігерія (з 1980-х років практика духовної війни); Південна Корея (інтенсивні молитовні практики, модель “домашніх груп”, починаючи з 1980-х років); Торонто, Канада та Пенсакола, Флоріда (два пробудження в середині 1990-х років); Сідней, Австралія (Хілсонг та їх вплив на сучасне прославлення, починаючи з 1990-х); Кейптаун, Південна Африка (всесвітній День молитви, починаючи з 2000 р.) (44). Висновок простий: харизматичне оновлення не є історичною епохою або скінченим процесом, але викликом, який постійно продовжується. Адаптуючи вираз Кальвіна *ecclesia reformata semper reformanda* (реформована церква завжди реформується), можна сказати: *ecclesia renovate semper renovanda* (оновлена церква завжди оновлюється) (45). Якщо Лютер відновив “священство” (*priesthood*) всіх віруючих, то п'ятидесятництво відновило “пророче служіння” (*prophethood*) всіх віруючих, зробивши наголос на універсальну доступність прямого одкровення Божого до всього тіла Христового (238).

Глобальна п'ятидесятницька теологія, залучена в осмислення політичних та економічних тем, переймається питаннями здоров'я, розвитком країн третього світу, проблемами соціальної справедливості (267). Деякі п'ятидесятники також займаються проблемами екологічного характеру та борються з наслідками глобального капіталізму, беруть участь у миротворчості (268). П'ятидесятництво з'явилося та змінювалось в різних соціальних контекстах і стало цінним ресурсом для розуміння соціологічних аспектів сучасних релігійних процесів (216). Замість того, щоб реформувати існуючі соціальні структури або займатися політикою, п'ятидесятництво пропонує альтернативну соціальну реальність. У книзі автори показують різні соціальні програми п'ятидесятників: робота у в'язницях, консультування та психологічна допомога, праця з наркозалежними та алкозалежними, освітні програми, служіння в сфері медицини та попередження СНІДу, підтримка сімей, програми спрямовані проти домашнього насилля, служіння людям похилого віку та інвалідам, будівництво сирітських домів, капеланська робота тощо (180).

П'ятидесятники більше не розглядають світ, як щось таке, від чого потрібно втікати. Вони бажають зробити його кращим.

Харизматичний рух (у північноамериканському вираженні 1960-80-х рр.) зазвичай описується як рух Святого Духа серед традиційних церков. Попри спільні корені, послідовники руху все ж відрізняють себе від класичного п'ятидесятництва. Вони розглядають вилив Духа не як відновлення “чистої” апостольської церкви, а як оновлення присутності духовних елементів (дарів) в історії церкви. Якщо класичне п'ятидесятництво намагається повернутися до витоків християнства, то харизматики акцентують на безперервності дарів церкви. Харизматичний рух є спробою повернення до християнської духовності. Харизматики відкидають думку про те, що вони є самотні винахідниками цієї істини. Зцілення, інші мови, дар пророцтва були присутні в тій чи іншій формі та мірі в усі епохи історії церкви на її «межах»: у монастирях чи в групах, які іноді межували з ересю. Вони були присутні у віруваннях та практиках авторитетних християн минулого. Наприклад, духовна боротьба, як молитовна практика, була притаманна єзуїтам та пуританам (248).

Окрім реставраційного п'ятидесятництва та харизматичного руху є ще третя парадигма, яку слід назвати пробудженням або ревіталізацією. Цим терміном позначається погляд на взаємовідносини між п'ятидесятницьким рухом, історичною церквою та новітньою християнською духовністю. Його слід розуміти як динамічний процес, який дозволяє переглянути або перекроїти теорію та практику християнської духовності, пропонуючи інше формулювання взаємозв'язку життя і навколишнього світу. Духовні рухи не народжуються у вакуумі, вони з'являються в конкретному контексті, викликані новим розумінням життя в Дусі, і дають початок новому відчуттю солідарності. Відчуття солідарності в досвіді спільноти створює простір для переосмислення своєї віри (251).

В пошуках цілісного бачення та переживання досвіду спасіння, яке включало б не тільки духовну складову, але й фізичну, матеріальну та соціальну, п'ятидесятники близькі до постмодерністської ідеї цілісного розуміння взаємовідносин розуму та тіла (300). Заслугою п'ятидесятництва є те, що пошуком “повного Євангелія” воно ввело поняття «цілісного спасіння» ще до того, як стало популярним в магістральній теології (251). У той час представники теології визволення фокусуються на спробах соціополітичного визволення, для п'ятидесятників визволення є більш персональним: від хвороб та недугів, не виключаючи водночас і соціополітичний вимір (301).

Сьогодні існують різноманітні “нащадки” п'ятидесятництва: як класичні п'ятидесятники, так і ті, хто знаходиться поза межами п'ятидесятництва, але дотримуються п'ятидесятницької теології та практикують духовні дари: представники історичних протестантських деномінацій, римо-католики і навіть православні. Варто згадати і про незалежні позаденомінаційні євангельські церкви та рухи, які приймають харизматичні прояви Духа Святого як важливий аспект християнського життя. Представники таких груп можуть не відносити себе ні до п'ятидесятників, ані до харизматів. І звісно, не можна обійти стороною корінні

народи регіонів глобального Півдня, чия повсякденна духовність насичена харизматичними проявами Духа Святого (314).

Автори збірника намагаються показати як ідея секуляризації, якщо під останньою розуміти витіснення релігії з соціального життя, була поставлена під сумнів, а, можливо, навіть і обеззброєна п'ятидесятницьким світоглядом (315). Ніхто не знає як модернізація, урбанізація та секуляризація вплинуть на глобальний Південь, у який спосіб світова економічна динаміка буде формувати релігійне життя людей, чи буде постколоніалізм мати неочікувані релігійні наслідки, чи будуть такі наслідки глобалізації як технології, медицина, комунікативні мережі впливати на п'ятидесятницькі рухи ХХІ століття (316). В одному ми впевнені точно – п'ятидесятництво нікуди не зникне. Виходячи за конфесійні та деномінаційні рамки, цей рух вже сьогодні пристосовується до глобальних процесів секуляризованого світу і вписується в “межі” постмодерністської духовності. Відкритість до міждисциплінарного діалогу робить п'ятидесятництво одним із потенційних релігійних гравців, на рівні з римо-католицизмом та ісламом, які в новому сторіччі будуть формувати релігійну карту світу.

Я радив би цю книгу всім, хто вважає, що п'ятидесятницької теології не існує. Критикам, які вбачають в “русі Святого Духа” лише незрілі протестантські прояви, відсутність теоретичної бази та еклезіологічну хаотичність варто звернутися до цієї збірки текстів.

Анатолій Денисенко,

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-7166-9401

THE CAMBRIDGE COMPANION TO PENTECOSTALISM. EDITED BY CECIL M. ROBECK JR.; AMOS YONG. CAMBRIDGE: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2014, XIII + 356 pp.; ISBN-13: 978-0-521-18838-8 (PBK.); 25.00 USD.*

DOI: 10.29357/ISSN.2521-179X.2018.20.12

The *Cambridge Companion to Pentecostalism* is one of the most authoritative introductions to the study of this neo-Protestant movement. The book begins with the recognition that for a long time texts on the history of Pentecostalism and Pentecostal theology were controlled by representatives of American denominations or by the authors whose wages depended on western donations. Through their publications such authors, promoted their own definition of “Pentecost” and Pentecostalism in general. They believed this movement was defined by the encounter with the Holy Spirit, usually called “baptism by the Holy Spirit”, confirmed by “speaking in tongues” (1). The authors of the reviewed volume state that such assumption is no longer dominating. Those who

---

The article received on 31.10.2017; approved for publication on 13.03.2018.